
Metodyka prowadzenia obserwacji występowania owocnicy porzeczkowej (*Bacconematus pumilio* Konow)

Owocnica porzeczkowa - *Bacconematus pumilio* Konow, syn. *Pachynematus pumilio* Knw jest błonkówką (*Hymenoptera*) z rodziny pilarzowatych (*Tenthredinidae*)

Występowanie i rośliny żywicielskie

Owocnica porzeczkowa występuje głównie w Środkowej i Wschodniej Europie, m.in. w Rosji, Finlandii, Niemczech. W Polsce w największym nasileniu notowana była na wschodzie kraju, ale lokalnie także w centralnej części na porzecze czarnej. Obecność owocnicy porzeczkowej w Polsce po raz pierwszy potwierdzona była w 1979 roku w rejonie Łomży (Łabanowska i wsp. 1991).

Opis szkodnika

Błonkówka owocnicy porzeczkowej ma wielkość około 5 mm, żółtobrązową barwę, zaś jej skrzydła są żółte i przezroczyste. Głowa jest żółtobrązowa, pokryta żółtymi włoskami, a na ciemieniu są trzy oczka proste, rozmieszczone w kształcie trójkąta. Jajo jest owalne, gładkie, białe, długości około 0.8 mm. Larwa pomarszczona, wydłużona, brudnobiała z jasnożółtą głową, trzema parami nóg na tułowiu i siedmioma parami na odwłoku, wyrosnięta osiąga długość około 11 mm. Poczwaraka typu wolnego, biała z czerwonymi oczami, długości około 5.3 mm.

Objawy żerowania i szkodliwość

Larwy owocnicy porzeczkowej uszkadzają zawiązki owoców porzeczek. Owoce te bardziej się rozrastają, są żebrowane, nieco zniekształcone, wybarwiają się wcześniej niż zdrowe, co można najłatwiej zauważyć w czerwcu. Wyrosnięte larwy opuszczają owoc poprzez okrągły otwór wyjściowy, średnicy około 1 mm, wygryzany tuż przy szypułce. Uszkodzone owoce opadają przed zbiorem. Odmiany wcześniej dojrzewające uszkadzane są silniej niż późniejsze, np. 'Roodknop' była w większym

stopniu uszkodzona niż 'Ojebyn' i 'Fertodi'. Pod koniec lat osiemdziesiątych i na początku lat dziewięćdziesiątych ubiegłego wieku liczniejszy pojaw owocnicy porzeczkowej obserwowano w rejonie Siedlec. Lokalnie w latach osiemdziesiątych, na niektórych plantacjach owocnica niszczyła nawet 65% owoców. W tym czasie opracowano biologię szkodnika i prowadzono pierwsze doświadczenia ze zwalczaniem (Tkaczuk 1994), a następnie ograniczono szkodnika. Przez ostatnie lata są sporadyczne informacje o występowaniu owocnicy porzeczkowej w Polsce.

Rozwój

Zimują larwy owocnicy porzeczkowej w glebie, pod krzewami porzeczeki. Owady dorosłe pojawiają się tuż przed i na początku kwitnienia porzeczeki czarnej. Wylot i lot trwa około 2 tygodnie. Samica składa średnio około 25 jaj w otwarte kwiaty lub w zawiązki owocowe. Wylęgłe po kilku dniach larwy żerują w owocach przez 30–36 dni, wyjadają nasiona a później miąższ. Wyrośnięte larwy opuszczają owoc wygryzając otwór wyjściowy przy szypułce, spadają na ziemię i wwiercają się w nią. Okres schodzenia larw do gleby jest rozciągnięty w czasie i trwa 2–3 tygodnie. W ciągu roku rozwija się jedno pokolenie owocnicy porzeczkowej.

Próg zagrożenia

Dotychczas nie opracowano dla niej progów zagrożenia, gdyż występuje ona lokalnie i niezbyt licznie.

Metoda prowadzenia obserwacji

Monitorowanie występowania i przebiegu lotu owadów dorosłych owocnicy porzeczkowej najłatwiej prowadzić przy pomocy żółtych pułapek lepowych. W tym celu w drugiej połowie lub pod koniec kwietnia, tuż przed lub najpóźniej w początkowym okresie kwitnienia krzewów, należy zawiesić 2-3 żółte pułapki na 1 ha plantacji, zależnie od ukształtowania terenu i jednolitości odmianowej posiadanych kwater. Pułapki umieszcza się bezpośrednio w krzewie na wysokości około 60-80 cm, od strony południowej. Lepszym sposobem może być umieszczenie w rzędach krzewów drewnianych kołków i na nich umocować pułapki tak, aby liście i pędy nie dotykały do powierzchni pokrytych i nasączonych klejem. Pułapki należy sprawdzać co 3-5 dni, notując obecność oraz liczbę odłowionych błonkówek owocnicy.

Opracowanie wykonano w ramach zadania nr 1.10 „Opracowanie metodyk prowadzenia obserwacji występowania organizmów szkodliwych i oceny potrzeby wykonania zabiegów ochrony roślin”, Programu Wieloletniego „Rozwój zrównoważonych metod produkcji ogrodnictwa w celu zapewnienia wysokiej jakości biologicznej i odżywczej produktów ogrodnictwa oraz zachowania bioróżnorodności środowiska i ochrony jego zasobów”, finansowanego przez MRiRW.

Każdorazowo usuwa się z pułapki odłowione owady, co ułatwia dalsze obserwacje. Kontrolę pułapek prowadzi się zwykle do początku czerwca. Uzyskane dane posłużą do określenia dynamiki lotu szkodnika- początku, maksimum oraz jego zakończenia. Na podstawie przebiegu lotu błonkówek owocnicy porzeczkowej można określić optymalny termin ich zwalczania.

Na plantacjach, na których stwierdzono obecność błonkówek, wskazany jest monitoring obecności uszkodzonych owoców. Należy pobrać losowo 4 próby po 100 owoców i sprawdzić w nich obecność larw. W okresie kiedy zawiązki owoców osiągają 20-30% końcowej wielkości dojrzałych owoców, uszkodzone owoce nie różnią się jeszcze od zdrowych. Optymalnym terminem pobierania owoców w celu sprawdzenia obecności uszkodzonych oraz larw owocnicy wewnątrz nich jest koniec pierwszej i druga dekada czerwca. Zasiadłone owoce są nieco zniekształcone, wybarwiają się wcześniej niż zdrowe. Wewnątrz jednego owocu można znaleźć jedną larwę szkodnika. Uszkodzone owoce osypują się na ziemię przed zbiorem.

Czynniki ograniczające, profilaktyka i zwalczanie

Na małych działkach i w ogródkach przydomowych można zbierać i niszczyć uszkodzone owoce jeszcze przed wyjściem z nich larw. Obecność odłowionych much owocnicy na pułapkach powinna być sygnałem do zwalczania szkodnika. Znalezienie larw szkodnika w owocach będzie sygnalizowało konieczność monitoringu w następnym roku i przygotowanie się do ewentualnego zwalczania owocnicy porzeczkowej. Zabieg zwalczający powinien być wykonany w okresie lotu błonkówek, zanim samice złożą jaja do zawiązków owocowych. Możliwe jest zastosowanie środka owadobójczego dozwolonego do ochrony porzeczkowej i jednocześnie bezpiecznego dla pszczół i innych owadów zapylających.

Fot. 1. Żółta tablica lepowa z odłowionymi błonkówkami w 2012 roku

Fot. 2. Samica

Fot. 3. Samiec

Fot. 4. Larwa.

Fot. 5. Larwa w uszkodzonym owocu

Opracowanie wykonano w ramach zadania nr 1.10 „Opracowanie metodyk prowadzenia obserwacji występowania organizmów szkodliwych i oceny potrzeby wykonania zabiegów ochrony roślin”, Programu Wieloletniego „Rozwój zrównoważonych metod produkcji ogrodniczej w celu zapewnienia wysokiej jakości biologicznej i odżywczej produktów ogrodniczych oraz zachowania bioróżnorodności środowiska i ochrony jego zasobów”, finansowanego przez MRiRW.

Fot. 6. Grono z uszkodzonymi owocami

Fot. 7. Otwory przez które larwy opuściły owoce

Foto 2-7. C. Tkaczuk

Literatura:

1. Łabanowska B.H., Tkaczuk C., Suski Z.W. 1991: Occurrence and biology of black currant sawfly *Pachynematus pumilio* Knw. Proceedings of the 4th ECE/XIII. SIEEC,535 38 Gödöllo 1991, Węgry.
2. Tkaczuk C. 1994. Występowanie, bionomia i zwalczanie owocnicy porzeczkowej (*Pachynematus pumilio* Knw.). Praca doktorska. Siedlce. 99s.